

Evangeliske prædikanter og borgerkrig - på vej til reformationen i Danmark

Haderslev var det første sted i Norden, hvor reformationen blev indført officielt. Men de lutherske tanker bredte sig overalt - især i købstæderne, hvor der kom flere og flere evangeliske "prædikanter". Præst måtte man kun kalde sig, hvis man var indviet af en biskop.

Protestantismen fik stor tilslutning. Men stærke kræfter forsvarede stadig den katolske kirke, og først efter to års borgerkrig blev reformationen gennemført i hele Danmark.

Af Anker Thygesen

vilstrupvej4@gmail.com

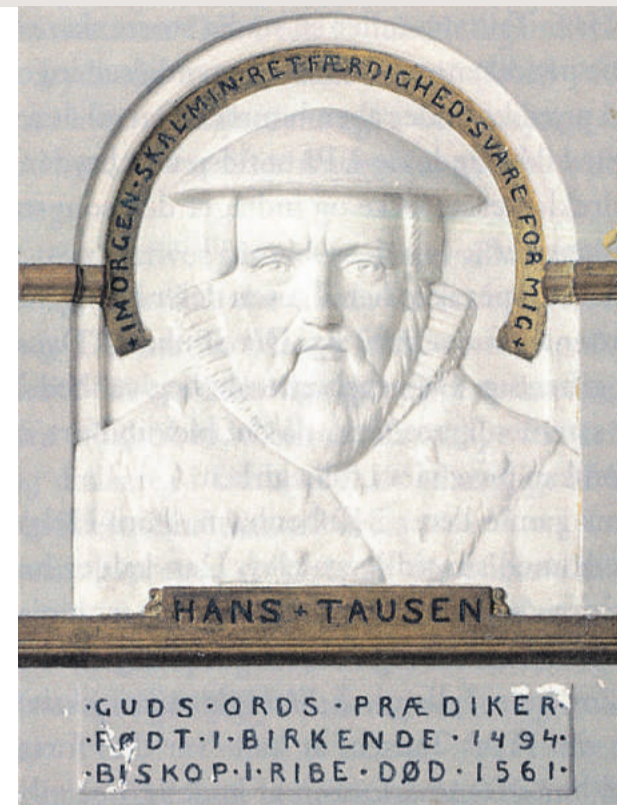
Viborg blev et af reformationens arnesteder, især i kraft af én person, Hans Tausen. Som ung johannitermunk kom han på studieophold ved flere universiteter, bl.a. i Wittenberg. I 1525 blev han flyttet til ordenens kloster i Viborg, hvor hans prædikener blev mere og mere lutherske og samlede mange tilhørere. Da biskop Jørgen Friis ville forbyde Tausen at prædike og truede ham med fængsel, greb kong Frederik 1. ind og udnævnte ham til kongelig kapellan med tjeneste i Viborg. Han fik snart hjælp af magister Jørgen Sadolin, som oprettede en evangelisk præsteskole. Kongen gav bystyret lov til at rive 12 kirker ned, da der var "mange kirker og kapeller, som byen ikke formår at holde ved magt". To af klosterkirkerne - sortebrødrenes og gråbrødrenes - blev omdannet til lutherske sognekirker, og fra 1530 var der udelukkende lutherske gudstjenester også i Domkirken. Dermed var reformationen i praksis gennemført i Viborg.

I Malmø optrådte der fra 1527 to prædikanter: Den tidligere præst Claus Mortensen Tøndebinder og den tidligere munk Hans Olufsen Spandemager. Men da de blev anklaget for medvirken til at ødelægge helgenbilleder i St. Petri Kirke, skyndte de sig til Haderslev og gik på præsteskolen der. Der kom andre prædikanter til Malmø, bl.a. den lærde Frans Vormordsen, og da de to fra Haderslev også kom tilbage, kom der gang i sagerne. Et nyt trykkeri udgav protestantiske kampskrifter, og der blev oprettet en præsteskole. I Malmø trivedes reformationen, og den bredte sig til andre byer øst for Øresund.

I 1529 kaldte kongen Hans Tausen til København, hvor protestanterne ikke stod særlig stærkt. Tausens prædikener fandt genklang i borgerskabet, og borgmesteren, Ambrosius Bogbinder, stillede sig i spidsen for protestanterne. Da de krævede de katolske messer i Vor Frue Kirke afskaffet, selv om man havde aftalt at deles om kirken, opstod en af de få voldsomme episoder under reformationen i Danmark.

Katolikkerne blev ved med deres messer, og tredje Juledag 1530 kom nogle protestanter ind i kirken og begyndte at smadre altre og helgenbilleder. Først da Hans Tausen kom til og dæmpede gemytterne, stoppede de. Kirken blev lukket, men året efter fik Sjællands biskop, Joachim Rønnow, rigsrådets støtte til at åbne den igen - nu kun for katolikker. I København mødte begge parter både medgang og modgang.

Da Frederik 1. døde i 1533, kunne rigsrådet ikke enes om en ny konge, bl.a. fordi det katolske parti afviste hans ældste søn, den lutherske hertug Christian. Valget blev udsat, og det gav andre parter tid til at blande sig. Der var også andre konflikter på spil end de kirkelige. Både i købstæderne og blandt katolikkerne var der mange, som ønskede at få Christian 2. løsladt fra Sønderborg Slot og sat på tronen igen. Hansesæderne anført af Lübeck ønskede at bevare deres greb om handelen i Østersøen, hvor hollandske købmænd var ved at trænge ind. De så gerne en hansa-venlig konge i Danmark, og det kunne godt være Christian 2. Og så var der understrømme af modsætninger mellem de lavere stænder (bønder og byfolk) og de højere (gejstlighed og adel). I sommeren 1534 begyndte den borgerkrig, der kaldes Grevens Fejde, da grev Christoffer af Oldenburg gik i land på Sjælland med en lejevær, som var betalt af Lübeck. Han beherskede snart hele landet øst for Storebælt og modtog folkets hyldest på Christian 2.s vegne. Samtidig tilbød de jyske rigsråder kronen til hertug Christian, der blev hyldet som konge. Sidst på året udbrød der også en bondeopstand, der især var rettet mod de højere stænder. Bevæbnede bønder plyndrede og brændte flere herregårde, og adelens stolthed, det pansrede rytteri, led et uventet nederlag til bondehæren. Kongen tilkaldte nu sin feltherre Johann Rantzau og hans landsknægte, som besejrede de jyske bønder. I begyndelsen af 1535 fik han også Fyn under

Dette relief af Hans Tausen - hovedmanden bag reformationen i Danmark - blev opsat i Vor Frue Kirke i Odense i 1895 til minde om, at han har været elev i kirkens latinskole. Det ældste bevarede maleri af ham er fra 1579 - 18 år efter hans død, men har alligevel en vis troværdighed, da det antagelig er malet efter ældre forlæg, som senere er gået tabt. Senere billeder af ham bygger hovedsagelig på portrættet fra 1579.

sin kontrol og fortsatte derfra til Sjælland og Skåne. Også her blev modstanden hurtigt brudt - undtagen i København, hvor katolikker og tilhængere af Christian 2. holdt stand mod kongens belejring i mere end et år. Da byen omsider overgav sig, havde Christian 3. endelig sikret sig magten i hele landet, og den 6. august 1536 kunne han holde sit indtog i hovedstaden.

FAKTA

Grevens Fejde

1534

- 22.6.** Grev Christoffer går i land på Sjælland
- 4.7.** Rigsråder tilbyder kronen til hertug Christian
- 14.9.** Skipper Clement rejser oprør blandt nordjyske bønder
- 16.10.** Slag ved Svenstrup - nederlag for adelsrytteriet
- 17.12.** Rantzau besejrer oprørshæren og erobrer Aalborg

1535

- 8.3.** Christian hyldes i Viborg
- 11.6.** Slag ved Øksnebjerg - det fynske oprør nedkæmpes
- juli** Christians tropper overføres til Sjælland
- 24.7.** Belejringen af København begynder

1536

- 29.7.** København overgiver sig
- 6.8.** Kong Christian 3.'s indtog i København